

نشست علمی تخصصی هنر، معماری و شهرسازی عصر پنجشنبه‌ها

محل برگزاری: سالن اجتماعات مهندسين مشاور هرم پی

زمان: پنجشنبه ۱۸ شهریور ماه ۱۳۹۵

عنوان: مناسب سازی فضاها و اماکن شهری (برای همه افراد با هر سطح توانایی)

سخنرانان و اعضای پنل: محمدمهدی محمودی، میثم معصومی، لیدا اسلامی

چکیده‌ای از سخنرانی‌ها:

سخنران اول: آقای دکتر محمدمهدی محمودی

در ابتدای این نشست فیلمی از معلولین ایران و جهان پخش شد که توانمندی‌های معلولین در سراسر جهان و تفاوت حضور آنان در جامعه ایران و سایر کشورها را نمایش می‌داد.

آقای دکتر محمودی با اشاره به تجربیات پیشین خود عنوان کردند که وقتی به کشورهای دیگر سفر می‌کنم، اولین نکته‌ای که به ذهن می‌رسد این است که تعداد معلولین در کشورهای دیگر چقدر زیاد است. ولی در واقع در کشور ما هم افراد معلول بسیار است، ولی ما معمارها و شهرسازها نتوانستیم فضا را طوری آماده کنیم که آنها خارج از منزل حضور داشته باشند، از نظر معماری، مهندسی، فنی، اجرایی، شهرسازی و حتی از نظر اجتماعی متأسفانه کشور ایران بسیار ضعیف عمل کرده است. ما در ایران هنوز نمی‌توانیم افراد کم توان و ناتوان چه تفاوت‌هایی با هم دارند از نظر جسمی، حرکتی، حسی و... آیا این افراد دچار معلولیت مادرزادی هستند یا بر اثر تصادف، سانحه و یا به صورت موقتی و مقطعی ...

زمانی که کشورهای دیگر را از نظر مهندسی و مسائل اجتماعی با کشور خودمان مقایسه می‌کنیم، در می‌یابیم که چرا معلولینی که در ایران هستند از منزل بیرون نمی‌آیند و حتی وقتی بیرون هستند احساس راحتی نمی‌کنند. دلیلش این است که افرادی که از نظر جسمی سالم هستند، نگاه ترحم آمیزی به آنها دارند و در صورتی که در نمونه‌های خارجی فضا طوری طراحی شده که هیچ کدام از معلولین احتیاج به کمک ندارند و خودشان به تنهایی از عهده کارهای روزانه خود بر می‌آیند.

متأسفانه هنوز ضرورت ایجاد رمپ، چگونگی اجرا و جنس آن در فضای شهری احساس نشده است. جدیداً هم موزائیک‌های شیبی و پولکی را روی زمین برای افراد نابینا به کار می‌برند ولی آن هم به صورت نادرست، که حتی ابعاد و اندازه و جایگاه آن تخصصی‌ست که بتواند پیام درستی به کاربر بدهد. ولی در خارج از کشور جای پارکینگ‌ها، نوع دسترسی به وسایل نقلیه عمومی کاملاً مشخص است و معلولین جداگانه می‌توانند حرکت کنند و احتیاج به کمک نداشته باشند. فضاهایی که برای آنها تعریف شده، موقعیت و جایگاه میز و صندلی و ورودی‌ها، تعریف خودش را دارد در ضمن اگر بخواهند تفریح کنند محیط تفریح برای افراد معلول وجود دارد، اگر بخواهند از وسیله نقلیه استفاده کنند، می‌توانند به راحتی استفاده کنند و حتی اگر از ماشین شخصی هم بخواهند استفاده کنند برایشان امکان پذیر می‌باشد. اگر بخواهند از پیاده رو عبور کنند مسیر کاملاً مشخص است و نسبت به توان خود سرعت زمان چراغ قرمز را بیشتر کنند و جامعه هم در کنار آنها جلو می‌رود.

در بعد اجتماعی هم طوری رفتار کرده‌اند که همه افراد کنار هم حضور داشته باشند و به هیچ عنوان جنبه ترحم نداشته باشد و اگر دقت کنیم کل

فضا برای آنها طراحی شده و افراد دیگر هم که برای یک مدتی سالم هستند از آن مسیرها استفاده می‌کنند. چون در دنیا به این نتیجه رسیدند که زیر ۱۰ سال و بالای ۷۰ سال جزء افراد کم توان هستند. حال باید افرادی که دچار حادثه شده‌اند یا باردار هستند و یا بچه همراه دارند همه اینها را جمع کنیم در فضای شهری جمعیت آنها بسیار زیاد است. بنابراین آن چند درصدی هم سالم هستند از همان مسیرها استفاده و حرکت می‌کنند.

موضوع دیگر بحث NGO است، گروه‌هایی مردمی در دنیا وجود دارند که افراد متخصص آن رشته هستند که تعهد اخلاقی بیشتری نسبت به هم

رشته‌های خودشان دارند. ما پزشکان بدون مرز داریم. همه پزشکان در زمان فارغ التحصیلی سوگند پزشکی خورده‌اند ولی وقتی تعدادی از آنها قبول می‌کنند که پزشک بدون مرز باشند سوگند دومی هم می‌خورند که تعهد دیگری انجام می‌دهند. در سایر رشته‌ها در مخابرات و مهندسی هم NGO ها هستند که تخصص حرفه‌ای دارند و تعهد اخلاقی آنها نسبت به بقیه بیشتر می‌باشد. ولی در ایران NGO کسانی هستند که حقشان ضایع شده است آنها دور هم جمع می‌شوند مثلاً معلولین کنار هم، NGO معلولین تشکیل می‌دهند که اسامی مختلفی دارند، بعضاً آنها تخصص معماری و شهرسازی ندارند ولی بطور تجربی یاد گرفته‌اند و باعث شده دور هم جمع شوند و این گروه را تشکیل داده و از مهندسین بخواهند

در طراحی حقوق معلولین را در نظر بگیرند و بگویند پولکی‌ها کجا قرار بگیرد، یا اهمیت میلیمتر از نظر معلول چقدر است. به مهندسان گفته شود که فقط ابعاد در درب سرویس بهداشتی نباید بزرگ باشد، باید آبخوری هم درست طراحی شود، باید ارتفاع نصب زنگ هم درست باشد، باید تلفن هم در دسترس باشد، بنابراین نسبت به تجربه‌ای که دارند این NGO شکل گرفته است.

سخنران دوم: آقای دکتر میثم معصومی

بسیار مهم است که فضاهای شهری یا معماری یا محیط مسکونی چگونه طراحی شود که همه افراد بتوانند استفاده کنند، متأسفانه خیلی از فضاها برای افرادی معمولی هم مناسب نیست، چه برسد به افرادی که معلول هستند.

دو نمونه خارجی را معرفی می‌کنیم که وضعیت فضاهای مناسب سازی و فضاهای داخلی و خارجی توضیح می‌دهیم و سعی می‌کنیم از آنها درس بگیریم تا مشکلات شهری خودمان را هم حل کنیم. البته اینگونه نیست که در ایران کسی به فکر مسائل معلولین نباشد، بلکه همه ارگان‌ها و شهرداری‌ها... هر ساله بودجه زیادی صرف مناسب سازی فضاها می‌کند تا فضا را برای معلولین آماده کنند، ولی متأسفانه در عمل موفق نیستند.

مفهوم عادی سازی برای اولین بار در دهه ۱۹۶۰ میلادی در کشور اسکانداویای مطرح شد تعریف جامعه‌ای نرمان و عادی که در آن سالمندان و افراد دارای معلولیت مورد حمایت قرار می‌گیرند، همچنین مفهوم رفع موانع نیز براساس نظریه عادی سازی تلاش‌هایی برای رفع موانع فعالیت افراد دارای معلولیت و سالمند شکل می‌گیرد که به آن فعالیت رفع موانع می‌گویند. حال هدف از مناسب سازی چیست؟ یعنی افراد دارای معلولیت بتوانند به راحتی در فعالیت‌های اجتماعی شرکت کنند و از همه وسایل نقلیه عمومی، ساختمان‌ها و تأسیسات به صورت عادی و بدون نیاز به دیگران استفاده کنند. مفاهیم نظری مرتبط با مناسب سازی فضا برای معلولین هم باید طوری طراحی شود که همه اقشار در سنین و توانایی‌های مختلف بتوانند از فضاها استفاده کنند. برای این مفهوم و هدف، طراحی فراگیر به هفت دسته تقسیم شده است که قابلیت استفاده یکسان برای تمام اقشار، انعطاف پذیری، ساده و قابل درک بودن نحوه استفاده از آن، قابل ادراک با حواس پنجگانه، به حداقل رساندن احتمال خطا، نیاز به حداقل نیروی فیزیکی، اندازه و فضای مناسب برای دسترسی و استفاده می‌باشد.

توسعه شهری و حمل و نقل عمومی باید ایجاد محیط شهری قابل استفاده‌ای برای تمام شهروندان به وجود آورد، از جمله مناسب سازی زیرساخت‌های حمل و نقل عمومی، اقدامات گسترده برای مناسب سازی خیابان‌ها، میداين، ایجاد رمپ جدول، مسیر حرکت صندلی چرخ دار، احداث ایستگاه‌های اتوبوس هم سطح با پیاده رو، احداث محل توقف خودروهای افراد دارای معلولیت شناسایی و ایمنی سازی شود. توسعه شهری و حمل و نقل و اقدامات که انجام شده افزایش کیفیت فضای شهری به وسیله مناسب سازی خیابان‌های اصلی از جمله احداث مکان‌های نشستن کافی در طول مسیر مناسب سازی با افراد معلول. افزایش امنیت

حرکت کودکان در شهر با ایجاد خط کشی عابر پیاده مناسب برای سالمندان، کودکان و افراد دارای معلولیت مناسب سازی شود و زیر ساخت‌های حمل و نقل عمومی پایانه‌های اطلاعاتی و استفاده از جی پی اس برای اطلاع رسانی به افرادی که دارای معلولیت هستند جمع‌آوری شود. حال ایجاد تابلوهای

اعلام الکترونیک جهت معرفی وضعیت ترافیک، ایجاد چراغ‌های راهنمای مجهز به تجهیزات صوتی و تحقق دسترسی مناسب به اماکن مهم شهری برای همگان، مشارکت دادن استفاده کنندگان شبکه حمل و نقل در حل مسائل آن، مدیریت مناسب‌سازی دسترسی‌ها اقدامات اطمینان از مناسب‌سازی حمل و نقل عمومی برای دسترسی به ساختمان‌ها و نهادهای عمومی، تشویق افراد دارای معلولیت به استفاده از وسیله نقلیه عمومی.

حال وظیفه ارگان‌ها چیست؟ ایجاد سازمان ترویج مناسب‌سازی، حمایت از ارگان‌های مجری، ترویج در میان شهروندان و آموزش، انتشار اطلاعات مناسب‌سازی، حمایت از تشکلهای مردم نهاد حرفه‌ای، جمع‌آوری نظرات شهروندان می‌باشد. همچنین وظایف شهروندان هم افزایش آگاهی نسبت به سالمندان و افراد دارای معلولیت است و توجه به رفع تبعیضات ذهنی، انجام بازدید و ارزیابی پروژه‌های مناسب‌سازی و ارائه نظرات است. وظایف سازمان‌های اجرایی مرتبط هم برنامه‌ریزی برای یک پروژه خاص، درک و اعمال نظرات سالمندان و افراد دارای معلولیت، آموزش مناسب‌سازی به کارمندان‌شان، بررسی مناسب‌سازی اجزاء فضای شهری، مناسب‌سازی در بوستان، مناسب‌سازی در پیاده‌روها، مناسب‌سازی کف پوش‌ها، مناسب‌سازی وسایل حمل و نقل عمومی، مناسب‌سازی مبلمان شهری.

و در آخر جمع‌بندی مباحث امروز هم باید سعی کنیم مناسب‌سازی نیازمند توجهی فراتر از رعایت ضوابط، اهمیت مشارکت گروه‌های هدف در فرآیند طراحی و ارزیابی، توجه به حواس پنجگانه به عنوان یک اصل کلیدی، لزوم توجه به مناسب‌سازی سیستم‌های اطلاع‌رسانی، اهمیت تهیه برنامه جامع مناسب‌سازی برای فضاهای شهری.

سخنران سوم: خانم مهندس لیدا اسلامی

محور کلی صحبت‌های ایشان، مناسب‌سازی اماکن و فضاهای شهری برای استفاده همه افراد با هر سطح توانایی می‌باشد. در این راستا ابتدا مقدمه - ای درباره معلولیت و حقوق شهروندی مطرح شد و بعد تاریخچه‌ی مناسب‌سازی در ایران و جهان مورد بررسی قرار گرفت. پس از آن مشکلات کالبدی که فضاهای شهری ما برای معلولین به وجود آورده است توضیح داده شد و راهکارهایی با رویکرد اجتماعی برای کاهش مشکلات معلولین مطرح گردید و در ادامه مروری به فعالیت‌های ستاد مناسب‌سازی در تهران صورت گرفت.

معلولیت مقوله‌ای آشنا و محتمل برای همه افراد جامعه می‌باشد که امکان تجربه برای همگان وجود دارد. حال این معلولیت می‌تواند موقت باشد یا دائمی. اما تحت هیچ شرایطی هیچ نوع معلولیتی نمی‌تواند برخورداری آحاد آن جامعه از حقوق شهروندی یا استفاده امکانات محیطی محدود کند و همه افراد جامعه با هر سطح توانایی باید از حقوق شهروندی برخوردار باشند.

اما منظور از حقوق شهروندی چیست؟ ساده‌ترین و ابتدایی‌ترین حقوق شهروندی این است که در جامعه معلولین بتوانند با همه افراد ارتباط برقرار کنند و این ارتباط باید به ساده‌ترین شکل ممکن میسر باشد. تا وابسته به توانایی افراد تحت تأثیر قرار نگیرید.

ارتباط با محیط و پاسخگویی به عواطف انسانی، از دیگر حقوق ابتدایی شهروندان است که خوشبختانه کشور ایران رکورددار ازدواج معلولین در جهان است حق دیگری برای همه افراد و معلولین وجود دارد پاسخگویی به نیازهای فردی به صورت مستقل و بدون کمک از دیگران است. احساس مسئولیت، نسبت به رفاه عمومی، عامل ارتقاء فرهنگ عمومی و حفظ کرامت انسانی آنها است. بدین معنا که همه معلولین بتوانند مستقیماً به نیازهای خودشان پاسخ دهند. ممکن است بعضی اوقات نیت ما کمک به معلولین بوده ولی به کرامت انسانی آنان لطمه وارد کرده‌ایم.

علاوه بر آن بهره‌مندی از امکانات تفریحی و ورزشی یکی از حقوق بدوی آنها می‌باشد. باید بدانیم که معلولیت یک محدودیت نیست و افراد در جامعه به واسطه معلولیت نباید محرومیت داشته باشند، معلولین ما امکانات ورزشی و تفریحی ندارند. همچنین بسیاری از توانمندی‌ها، کسب شهرت و مهارت‌ها و توانمندی‌های خاص است که افراد دارای معلولیت هم می‌توانند از آن لذت ببرند و کسب مهارت کنند. متأسفانه در روز معلول

همه این موارد به صورت شعارگونه به این موضوعات پرداخته می‌شود و همان‌جا تمام می‌شود و به فراموشی سپرده می‌شود. در این رابطه می‌خواهیم

نگاه جدیدی داشته باشیم به تعریف معلولیت از جایگاه‌های قانونی که به این موضوع پرداخته‌اند آنها چطور به موضوع نگاه می‌کنند و علل معلولیت و طبقه بندی آنرا چگونه می‌بینند. در قانونی به نام قانون حمایت از معلولین، معلولیت این چنین تعریف شده ضایعه جسمی، ذهنی، اختلال مستمر و قابل توجهی در سلامت و کارایی افراد به طوری که موجب "کاهش استقلال فرد در زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی" شود. همچنین افراد دارای معلولیت شامل کسانی می‌شوند که دارای نواقص طولی‌المدت فیزیکی، ذهنی، فکری یا حسی باشند. که "در مواجهه با موانع گوناگون مشارکت کامل و موثر آنان در شرایط برابر با دیگران در جامعه متوقف گردد." در تعاریف مطروحه بسیار تاکید بر استقلال فردی افراد جامعه در انجام امور شخصی و نیز تعامل معلولین با سایر افراد جامعه و مشارکت اجتماعی آن شده است و معلولیت انواع مختلفی دارد برخی معلولین دائمی هستند که جسمی، حرکتی، ذهنی و... دیگری معلولین موقت که کودکان، زنان باردار افرادی که دچار شکستگی می‌شوند، سالمندان و بیماران آلزایمری و.. که این معلولیت‌ها علل مختلفی دارد یک سری معلولیت‌های اجتناب ناپذیر هستند که مثل کهولت سن، تصادفات، حوادث و بیماری‌های مزمن و یکسری هم معلولیت‌های مادرزایی اجتناب ناپذیر می‌باشند. با همه این مسائل باید معلولیت را دغدغه‌ای همگانی بدانیم. سالمندی برای همه افراد جامعه اتفاق می‌افتد و حادثه همیشه در کمین است.

در این راستا نکاتی نگاهی اجمالی به تاریخچه مناسب‌سازی در ایران و جهان را خواهیم داشت: این تاریخچه از سال ۱۹۵۰ آغاز شده است با پیدایش مفهوم نرمالیزیشن از کشورهای اسکاندیناوی آغاز شد و در سال ۱۹۶۱ با تصویب قانون مناسب سازی به عنوان قانون حمایت از مجروحان جنگ کره در آمریکا تثبیت گردید. در سال ۱۹۶۳ تصویب قانون مرتبط با مناسب سازی توسط انگلستان و به تبع آمریکا و در سال ۱۹۷۴ گزارش طراحی بدون مانع سازمان ملل متحد و در سال ۱۹۹۰ قانون رعایت حقوق معلولین در آمریکا تصویب شد.

اصطلاح رفع موانع ابتدا در ژاپن و کشورهای غیر انگلیسی زبان (مثل آلمان و فنلاند) به کار رفت در حالی که در کشورهای انگلیسی زبان، اصطلاحاتی مثل دسترس پذیری استفاده می‌شد.

منظور از مفهوم عادی سازی، ایجاد جامعه‌ای نرمال و عادی است که در آن سالمندان و افراد دارای معلولیت به عنوان یکی از اعضای جامعه مورد احترام و حمایت قرار گرفته باشند و عدالت اجتماعی در آن برقرار باشد و ابعاد عدالت اجتماعی بسیار گسترده است. طراحی پایدار بدون عدالت اجتماعی معنی ندارد. عدالت اجتماعی منجر به برخورداری آحاد جامعه از حقوق اولیه انسانی آنها است که هشت مورد را در بر می‌گیرد: پایداری، آب، انرژی، تحصیلات، پویایی عمومی، بهداشت عمومی و... که در پیرامون یک هسته اولیه یعنی امنیت و آرامش حقوق اولیه انسانی شکل می‌گیرند.

و اما امروز در ایران چگونه به معلولیت پرداخته شده؟ اول از همه ضوابط و معیارها و قوانین و دستورالعمل‌ها، سمینارهای گسترده‌ای برگزار شده است، روز بزرگداشت معلول نامگذاری و مکان‌هایی به معلولین اختصاص داده شده است و... با یک مقایسه میان ایران و ژاپن در می‌یابیم که اقدامات مناسب سازی در ژاپن و ایران هر دو زمان‌بر بوده و حدود ۲۰ الی ۳۰ سال از خلق مفهوم تا اقدام جدی طول کشیده است ولی چرا ایران هنوز فاصله بسیار با وضعیت آلمانی دارد ولی ژاپن بسیار موفق است؟

شواهد عینی نشان می‌دهد در جامعه، سالمندان افسرده هستند، معلولین انزوا طلب هستند، پذیرش جدی نسبت به کودکان وجود ندارد، مشارکت-های اجتماعی سطح بسیار پایین دارند و شاهد تبعیض حقوق شهروندی بسیاری هستیم و افراد از زندگیشان راضی نیستند. دلیل این ناکامی‌ها چیست؟ آیا ضوابط ناکارآمد هستند، آیا عزم راسخ و اراده استوار وجود ندارد، آیا اقدامات هزینه بر هستند، آیا بستر اجتماعی مناسبی نیست یا ضمانت اجرایی کافی برای اجرای مناسب سازی وجود ندارد. وقتی به همه اینها نگاه می‌کنیم نقش پررنگ مولفه‌های فرهنگی و اجتماعی بسیار خود نمایی می‌کند. با نگاهی به این زمینه می‌توان فهمید در ژاپن اولین اقدامات از سطح عموم و شهروندان شروع شد بعد به ضابطه و قانون ختم شد ولی در ایران از ضابطه و قانون شروع شد و هنوز به سطح عموم شهروندان تسری نیافته است.

باگذاری بر شهر به دنبال آن هستیم که بدانیم در فضاهای شهری، موانع حرکتی برای معلولین جسمی و حرکتی در پیاده روها چه چیزهایی هستند. مشخص نبودن حریم پیاده رو، فاصله بیش از ۲ سانتیمتر ما بین کفسازیها، انجام حفاری در محل عبور عابر پیاده، تجاوز به حریم پیاده رو (احداث پله و رمپ در عرض پیاده رو، اشغال پیاده روها و ...)، پیش آمدگی تابلوها، علائم و سایبان در ارتفاع ۲۱۰ سانتیمتری کف، شیبهای طولی نامناسب پیاده رو، دریچه‌های نامناسب آب رو در کف پیاده رو و جمع شدن آب در پیاده رو، شیبهای عرضی که مانع حرکت در پیاده روها، وجود درپوش غیر هم سطح با پیاده رو، وجود اختلاف سطحهای برجسته و منهول و سایر اجزای تأسیسات شهری در مسیر معلولین در کف معابر، کفهای خاکی یا پوشیده از سنگ ریزه، وجود موانع همچون تیر چراغ برق، کنتور گاز و ... وجود موانع فیزیکی که در اصل برای جلوگیری از ورود موتور سیکلت، پارک وسایل نقلیه، پارک اتومبیل در پیاده رو هست. ولی در عمل مانع حرکت معلولین شده و عدم طراحی و تعریف علائم حسی در تقاطعها، پارکینگهای عمومی برای معلولین.

در ادامه به چند راهکار اجتماعی در افزایش مشارکت اجتماعی معلولین می‌پردازیم:

— پیشنهاد کمک به معلولین به شیوه صبورانه و مودبانه.

— رعایت حق تقدم معلولین در استفاده از امکانات و تجهیزات شهری

— همانند سازی و هم زیستی با معلول در رابطه با نحوه رفتار خانواده معلولین با آنها، رفتار معلمین با آنها و رفتار هم سالمان و جلوگیری از تبعیض و تمایز در رابطه‌های مدرسه، آموزش و اجتماع.

— استفاده از ابزارهای اجتماعی سبب ارتقای سطح آگاهی جامعه، فرهنگ سازی و تغییر ذهنیت عمومی جامعه نسبت به معلولین و مبنای تغییر باورهای غلط اجتماع و حتی خود معلولین از مفهوم معلولیت خواهد شد.

ابزارهایی بی نظیر استفاده از ادبیات صحیح در مکالمه با معلول، ارتقای اعتماد به نفس معلولین و اعتماد به معلولین برای واگذاری مسئولیت بر آنها، آشنا کردن آنها با حقوقشان، احترام به حقوق معلولین اعلام روش‌های پیگیری در مورد تضییع حق معلولین.

— به بیان دیگر هیچ تبعیضی عادلانه نیست و منجر به ایجاد گسست در پیوندهای اجتماعی خواهد شد. اینجاست که لزوم طرحی همگانی برای شهر عدالت محور تبیین گردد.

— تمایز در قشر معلول، تبعیض در جامعه خواهد شد که خود در بردارنده آسیب‌های اجتماعی است.

درک مفهوم معلولیت و تعامل با معلول: کودکان به کمک عروسک‌های معلول که وسایل خاص خود را همراه دارند در کنار سایر عروسک‌ها، آمادگی لازم برای داشتن دوستی معلول را در سنین پایین به دست خواهند آورد. کودک دارای معلولیتی که از وسایل خاصی استفاده می‌کند با داشتن خانه‌ای عروسکی و ماکت‌هایی مشابه وضعیت و وسایل خود می‌تواند چگونگی مدیریت و استفاده از آن وسایل را در هنگام بازی بیاموزد و با محدودیت‌ها و راه‌های برطرف کردن مشکلات آشنا شود و راحت‌تر وجود آنها را بپذیرد.

